

Prikaz

Michel Onfray
**Ateološki traktat:
 fizika metafizike**

Poduzetništvo Jakić d.o.o., Cres, 2009, 253 str.

Ateološki traktat, s upečatljivim podnaslovom *fizika metafizike*, programatsko je djelo koje nam stiže iz Francuske, čiji je autor svjetski poznati filozof i publicist Michel Onfray (r. 1959). Brojne su mu knjige prevedene na brojne svjetske jezike, ali je u nas dosad bio "poznat" samo uzgredno, iz časopisne periodike. Znan je i po tome što je 2002. istupio iz akademskog miljea i osnovao Narodno sveučilište u Caenu s jedinstvenim i heterodoksnim programskim profilom i besplatnim studijem. Pritom se cijeli projekt financira vlastitim prihodima (uglavnom prodajom Onfrayovih knjiga). Onfray je autor tridesetak knjiga filozofskog karaktera koje koketiraju s temama anarhizma, hedonizma i ateizma, a inspirirane su autorima prosvjetiteljstva, strukturalizma i anarhističke škole. Najpoznatija su: *Le ventre des philosophes, critique de la raison diététique* (1989), *Cynismes, portrait du philosophe en chien* (1990), *L'art de jouir: pour un matérialisme hédoniste* (1991), *Théorie du corps amoureux: pour une érotique solaire* (2000) i *Ateološki traktat* (2005). U svojim knjigama Onfray na polemički način pokušava povezati hedonizam s razumom, pri čemu ateizam shvaća kao rezultat i preduvjet osnovnih sloboda čovjeka koje mogu opstojati samo

u novom poretku koji nastaje dekonstruiranjem triju monoteističkih religija.

Ta je temeljna teza detaljno razrađena u knjizi koja se prikazuje.

Onfray svoj ateološki projekt, odnosno program predstavlja čitateljima u četirima glavnim cjelinama: *Ateologija*, *Monoteizmi*, *Kršćanstvo*, *Teokracija*; uz glavna poglavlja knjiga sadrži još kratak *Predgovor*, *Uvod* i *Bibliografiju*.

Polazeći od osnovnih pretpostavki prosvjetiteljske tradicije, autor se u uvodu kritički postavlja prema "duhovnom infantilizmu vjernika", prema njihovu odricanju, odnosno otuđenju od samih sebe, te za izlazak iz takvoga samoskrivljenog stanja preporučuje ateizam kao ponovno stečeno duševno zdravlje. Smatra, citirajući Kanta i njegov spis *Što je prosvjetiteljstvo?*, da je potrebno izvesti ljude iz malodobnosti i pribaviti sredstva za vladanje sobom. Kantov "veličanstveni projekt" nailazi na zapreke u području religije jer ona ima posla s duhovnim malodobnicima. Osim Kanta na stazi prosvjetiteljstva na kojoj nastaje nova disciplina, koju on naziva ateologija, nalaze se i Feuerbach, Nietzsche, Marx i Freud.

Ta nova disciplina, osim programa samog autora, zahvaća i mobilizira mnogo drugih područja poput psihologije, psihoanalize, metafizike, arheologije, povijesti, mitologije, lingvistike, a najpozvanija da bude predvodnica koja će povezati sve discipline jest filozofija.

Prvi dio knjige, koji nosi podnaslov "Odiseja slobodoumnih duhova", uvodi nas u oštre rasprave XX. stoljeća o smrti Boga, koju Onfray naziva "ontološkom smicalicom", fikcijom i iluzijom koja je proizvela ono sveto i božansko koje je pri-

sutno do danas. Nasuprot tome nalaze se oni koji Boga odbacuju, a nazivaju se ateistima. Vladajuća povijest, navodi autor, ne poznaje ateističku filozofiju, a prvi filozof koji je posvetio jedno djelo ateizmu, kojim započinje njegova prava povijest, jest Jean Meslier (1664-1729) sa svojim opsežnim *Testamentom*. Meslierov *Testament*, Holbachova *Sveta zaraza* i Feuerbachova *Bit kršćanstva* velika su djela zapadnog ateizma. Međutim premda im se ne poriče postojanje, ona su prešućena. Ta su djela pokazala kako je religija eminentni postupak samootuđenja, raskidanja čovjeka sa samim sobom, "stvaranja izmišljenog svijeta u kojem je istina fiktivno prisvojena". Nietzsche je izazvao "filozofski zemljotres", jer je njegova ateistička etika omogućila da se prepozna izlaz iz kršćanstva. Zapad se tad prvi put susreo s razrađenim poslijekršćanskim mišljenjem, a u tom kontekstu suvremeni nihilizam poziva na promjenu vrijednosti, koje moraju nadmašiti religijska rješenja.

Živeći u teološkom stoljeću civilizacije, za koje Onfray tvrdi da funkcionira kroz nihilizam, reakcionarnost, žudeći za prošlošću, "religija igra filozofsku ulogu nostalgije, a filozofija ulogu budućnosti". Pozivajući se na temeljne pretpostavke psihoanalize, autor u svojoj tezi o ateizmu naglašava povezanost vjere u jednog Boga s nagonom smrti, te implicira da to dovodi do neprijateljstva prema slobodi, nagonu, tijelu, žudnji. Nihilizam se pojavljuje kao rezultat monoteizma, a kao takav bitan je za razumijevanje modernog doba. "Poslijekršćanska svjetovnost" koja nam je potrebna ukazuje na to da ateizam jedini nudi izlaz iz nihilizma te da pretpostavlja zavjeru protiv svake transcendentnosti.

Da bi se stvorili uvjeti za nastanak *ateističkog ateizma*, treba nadići kršćanski ateizam, dokinuti pozivanje na teologiju i znanost, a posljedično bi postmoderni ateizam u sebe ugradio filozofiju, razum, korisnost, pragmatizam i društveni hedonizam.

Preurediti monoteizme, demistificirati judeokršćanstvo, odbaciti teokraciju tri su početna polja djelovanja ateologije. Politika koju treba voditi u takvom poslijekršćanskom moralu obuzeta je nagonom života, a ne više nagonom smrti. Kao što je kršćanska era uslijedila nakon poganske, tako u ovo vrijeme turbulencija, koje autor vidi u suvremenosti, neizbježno nastupa era poslijekršćanstva u kojoj se pojavljuje ateološki projekt.

Tezom da religija proizlazi iz nagona smrti autor započinje drugi dio knjige *Monoteizmi*, od kojih svaki sudjeluje u nizu istih mržnji: u mržnji prema razumu i inteligenciji, mržnji prema slobodi, prema svim knjigama osim one jedine, mržnji prema životu, ženama i užitku. I istih dogmi: zagovaraju vjeru i vjerovanje, poslušnost, majku, duh i dušu. Monoteističke religije žive od propisa i opomena: zabranjeno/slobodno, misliti/ne misliti, dopušteno/nedopušteno, a to je ulog koji se isplaćuje naknadno, kaže autor, u Raju.

Religije triju Knjiga ne dopuštaju slobodno raspolaganje sobom, negiraju znanost, materiju, svaki oblik imanentnosti. Odbacivanje prosvjetiteljstva tako je jedno od bitnih obilježja monoteističkih religija. U potpoglavlju "Završiti sa ženama" autor se pita može li se u tome vidjeti logična posljedica mržnje prema inteligenciji, te analizom dijelova svetih knjiga ukazuje na ono što je dopušteno, odnosno nečisto u

odnosu spram žena sve do danas, dotičući se pritom pitanja kastracije, patrijarhalnog društva, braka, libida itd. Na duhovit način razlaže spomenute teze u potpoglavljima "Opsjednutost čistoćom", "Držati tijelo u strahu", "Skrivena radionica svetih knjiga", a citatima te analizom teksta i prakse vjernika glavnih monoteističkih religija potvrđuje svoje ateističke teze.

U trećem dijelu, *Kršćanstvo*, navodi da je iščitavanje svetih knjiga slično predanosti književnim djelima i odricanju od kritičkog duha, te vjernike u jednom momentu na duhovit način ismijava zbog ludila, koje prepoznaje u njihovu "lukavstvu uma" putem kojega fikciju pretvaraju u zbiljsko. Evanđelja apostola po njemu su bila puki promidžbeni materijali koji su se lako mogli svidjeti ljudima, potaknuti njihov pristanak i uvjerenje. Onfray Isusa vidi kao pojmovnu osobnost, on je "kristalizacija proročkih želja svoga vremena i čudesnog svojstva antičkih pisaca, i to u performativnom registru koji stvara dajući ime". Kultura za takve posljedice nije potrebna, dovoljna je demagogija i vječna joj saveznica: mržnja prema inteligenciji.

O kontradiktornosti triju Knjiga nastavlja u četvrtom i zadnjem dijelu svoje knjige, naslovljenom *Teokracija*. Ironičnim formulacijama daje ocjene judaizma, kršćanstva i islama te u obračunu s njima ne bježi od najradikalnijih kritika i propitivanja, o čemu svjedoče već i podnaslovi poglavlja "U službi nagona smrti", koji glase: "Vatikan voli Adolfa Hitlera", "Hitler voli Vatikan", "Kompatibilnosti kršćanstva-nacizma" ili "Isus u Hirošimi". Autor iznosi kompromitirajuće činjenice iz crkvene prošlosti u kontekstu rasprave o konzistentnosti kršćanske etike. Prikazuje povijesne veze kršćanstva i moći, te kriti-

zira Francusku katoličku crkvu koja je slušajući zapovijedi iz Rima ne samo previdjela i prešutjela mnoge strahote nego ih je čak i izrijezom pomagala. Sukladno tome, on predlaže uspostavljanje postkršćanskog stanja koje bi, emancipirano od judeo-kršćanskog metafizičkog okvira, konačno moglo postati osnova nove etike.

U teoretskom izlaganju i praksi islama pronalazi sve ono što obično određuje fašizam: masa kojom upravlja karizmatični vođa, mit, iracionalno, zakon i pravo dani od vođe, mržnja prema prosvjetiteljstvu...

Demokracija kako je on vidi živi od pokreta, promjena, sporazumijevanja, dinamike i dijalektike, te se utječe razumu, dijalogu i komunikaciji. Nasuprot tome, teokracija, koja je oduvijek neprijatelj demokracije, živi i uživa u nepokretnosti. Monoteizmi sve čine relativnim, i to na štetan način, čineći sve diskurse jednako vrijednima, a to znači i dopuštenima. A Onfray kaže: "Ako je tomu tako, onda prestanimo misliti". Kao osnovna teza njegova programa može se citirati: "Moj se ateizam budi kad privatno vjerovanje postaje javnom stvarju, i kad se u ime jedne osobne duhovne patologije prema njoj organizira i svijet za drugoga."

Treba napomenuti da se u knjizi nalazi mnogo autorovih kovanica koje se ne mogu pronaći u rječnicima i leksikonima, ali su objašnjene u fusnotama.

Knjiga na samom kraju nudi i detaljan prikaz bibliografskih jedinica, koje su kao i knjiga tematski podijeljene na četiri dijela. Bibliografija ateizma, kaže Onfray, vrlo je skromna, "malo ih je u povijesti duha koji su se odvažili nijekati Boga".

Ivana Milan